

Study of Political and Military Developments of the Resistance Axis Before and After the Martyrdom of General Soleimani

Ali aghaei ¹ Mohsen Shafiei Seif abadi ² Nejat Mohammadifar ³

Research Article

Introduction

One of the important issues in the West Asian region, or the Middle East, is the discussion of the axis of resistance. The Middle East has been of great importance since ancient times. The existence of oil reserves, special geopolitics, communication routes and connections to the seas, as well as cultural, ideological and military heterogeneity, have given this region special importance. These unique characteristics have been the source of tension and have also caused competition between trans-regional actors and their attempts to influence this region. In relation to Iran, it seems that until the Islamic Revolution took place, European governments dominated some of the affairs in this country; but with the Islamic Revolution in Iran, the colonialists' hand was cut off from Iran, and with the establishment of an Islamic government in Iran and the export of its revolution to other regions, developments in the Middle East region took a new direction. Meanwhile, Western governments and colonialists, who did not want to leave this region easily, used various political tactics and military strategies to deepen their domination in these areas.

Therefore, one of the first actions they took was to support the Zionist regime in Palestine more than ever before. Especially in the field of settlement construction, this regime received a lot of help. Gradually, in contrast to such an approach, Muslim militias, which were later called the axes of resistance, emerged. The main supporter of these genuine resistance movements is the Islamic Republic of Iran. In other words, the leaders of the Islamic Revolution were able to unite these mujahid forces in some Muslim countries with their strategy. Historically, it can also be claimed that before and especially since the beginning of the civil war in Syria in March 2011, Iran was one of the most important supporters of Hezbollah in Lebanon, Hamas, the political regime of Bashar al-Assad, and the Iraqi government, and it had a significant impact on the course of military conflicts in favor of the governments and people of Iraq and Syria, and the resistance forces in Lebanon and Palestine. researchers, research institutions, and the military.

Received:
29 December
2024

Revised:
5 March
2024

Accepted:
4 April 2025

Published:
17 April
2025

PP. 104-125

1. MA in Political Science, Ardakan University aliaghaei6897@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ardakan University, Ardakan, Iran (Corresponding Author) shafiee@ardakan.ac.ir ORCID ID: 0000-0002-1217-939X

3. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ardakan University, Ardakan, Iran n.mohammadifar@ardakan.ac.ir ORCID ID: 0000-0003-1817-2196

For example, in 2017, Time magazine introduced Soleimani's name as one of the hundred most influential international figures of the year. (Time, 2020: 2). The American Enterprise Institute also mentioned Qassem Soleimani in one of its special reports published in 2011 as a "war hero" among the youth of the region and a "patriot" in the eyes of Iranian youth. According to this report, he was directly present in the battlefields, risking his life for the strategic management of the battlefield and reducing the casualties of his forces. (Givetash, 2020: 1) In this regard, the main question of the current research is: what developments did the axis of resistance go through in the political and military fields before and after the martyrdom of General Qassem Soleimani? It should be noted that here the axis of resistance refers to the Hamas group, the Lebanese Hezbollah, and the Popular Mobilization Forces, and other cases in this field are not discussed.

Research Methodology

The present research method is descriptive-analytical. Descriptive research describes the society, conditions, and phenomena accurately and systematically. This type of research answers questions that include what, when, where, and how, but is not applicable to answering questions that include why. Experimental research method is used to answer this question. In descriptive research design, various quantitative and qualitative methods are used to examine variables. Unlike experimental research, the researcher does not control or manipulate the variables, but observes and tests them.

Result & Discussion

The results of the research showed that during the 22-year period of martyr Soleimani's command of the Quds Force, resistance groups in the Middle East region multiplied tremendously. So much so that today, in addition to Lebanon and Palestine, these groups have also settled in Syria, Iraq, and Yemen. Even in Yemen, Ansar Allah formed a government in Sanaa. In Palestine, the new generation of resistance has expanded its resistance operations into the occupied territories, and in current Iraq, numerous groups are demanding the expulsion of American soldiers from this country, which together have expanded the geopolitics of resistance. Another important point that is understandable after the martyrdom of General Soleimani is the unity and networked operation of these groups. It is explained that Hezbollah in Lebanon played a constructive role in the Syrian crisis and the war against terrorists. In addition, Hezbollah also responded to the recent Gaza war on the northern front and the Yemenis by launching missile attacks on Israeli ships, in order to defend Gaza. This is also true of Iraqi resistance groups. Another important point that can be understood before and after the martyrdom of General Soleimani is the grassroots nature of the resistance groups. In other words, one of the sources of power of the resistance to this day is having popular support. In fact, General Soleimani, with his managerial and commanding qualities, had a special ability to network local and indigenous forces.

The government of Hamed Karazi came into existence with the support and aid of America and in the process of state building measures such as; The drafting of the constitution, the creation and development of the police and the army, the creation and development of the bureaucracy, the holding of presidential elections, parliamentary elections, political institutions and the granting of political and social freedoms to civil institutions and political activists were carried out.

In 2012 and 2013, Donald Trump, referring to the Afghanistan crisis, considered it a full-fledged disaster that causes the loss of American lives and waste of money collected from American taxpayers. Because from 2002 to 2016, they spent about 800 billion dollars in Afghanistan and 2400 American soldiers were killed in Afghanistan. In December 2018, he ordered the US presence in Afghanistan to be halved, and then Joe Biden decided on September 11, 2021, to withdraw all troops from Afghanistan. The withdrawal of US troops gave the Taliban a good opportunity to take control of Afghanistan in less than two weeks. Thus, after two decades out of power, the Taliban are once again on the verge of forming a new government in Afghanistan.

The coming to power of the Taliban can create a challenge for the Islamic Republic of Iran in several ways. The Islamic Republic of Iran should try to take measures to secure the maximum national interests of Iran and prevent Afghanistan from becoming a critical center against the Islamic Republic of Iran from a political, economic, security and cultural point of view.

Conclusions & Suggestions

Over the past twenty years, the position and power of the resistance axis forces in Western Asia have demonstrably increased. This important event, of course, had several reasons, among which the role of the command of General Hajj Qassem Soleimani in its realization, even after his martyrdom, seems more prominent than other factors. Therefore, the main purpose of this article was to examine the political and military developments of the resistance axis (Hamas, Lebanese Hezbollah, Popular Mobilization Forces) before and after the martyrdom of General Qassem Soleimani. In this regard, as mentioned earlier, the resistance axis is known as a set of spontaneous, popular movements, and of course supported by the Iranian government, which oppose the influence of the Zionist regime and the United States in the Middle East.

Today, Iran is increasingly leading this resistance axis, which includes Hezbollah in Lebanon, Hamas in Gaza, militia groups in Iraq, and Ansarullah Houthis in Yemen. This study examines the important and effective role of General Qassem Soleimani as the commander of the Iranian Quds Force before and after his martyrdom in the process of the resistance axis and its developments. One of the most important combat strategies and strategies of martyr Soleimani was to fill the hands of the resistance front and resistance groups with military weapons and war equipment and to launch a weapons production line to protect itself. The reality is that the US perception was that with the assassination of martyr Soleimani, the progress and strengthening of the resistance in the West Asian region would stop.

However, this perception and understanding of the Americans was incorrect because the resistance multiplied under the leadership of Hajj Qassem Soleimani and today does not recognize individuals. Although martyr Soleimani was a unique commander for the resistance, the school of Soleimani did not stop with his martyrdom. The resistance is an undeniable player in the West Asian region and is considered part of the identity of this region. Another important issue is that the number of resistance groups in these countries has also increased. Today, a new generation of resistance groups has been formed in Palestine, which have expanded resistance operations into the occupied territories, and in Iraq, there are numerous groups that believe in expelling American soldiers from this country. Therefore, we are talking about the formation of another type of resistance geopolitics. It is important to note that strengthening the axis of resistance was not done simply in the form of the proliferation of these groups, but the cohesion, integration, and network operation of these groups is also very important. Another point is that the resistance groups are people-based. These groups have high popular support, and one of their sources of power is having popular support. The people-based nature of the resistance groups is also one of the important achievements of martyr Qassem Soleimani, because he formed a popular mobilization, especially in Syria and Iraq, with local forces who believed in resistance.

Key Words: Hezbollah, Popular Mobilization Forces, Hamas, General Soleimani, Axis of Resistance

بررسی تحولات سیاسی و نظامی محور مقاومت قبل و بعد از شهادت سردار سلیمانی

علی آقایی میبدی^۱ محسن شفیعی سیف آبادی^۲ نجات محمدی فر^۳

مقاله علمی

چکیده

پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که «محور مقاومت در زمینه‌های سیاسی و نظامی، قبل و بعد از شهادت سردار قاسم سلیمانی چه تحولاتی را تجربه کرده است؟» پس از ارزیابی متون سیاسی اجتماعی و منابع موجود در این زمینه، نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که در دوران ۲۲ ساله فرماندهی شهید سلیمانی در نیروی قدس، گروه‌های مقاومت در منطقه خاورمیانه رشد روزافزونی داشته‌اند، به گونه‌ای که امروز علاوه بر لبنان و فلسطین، در کشورهای سوریه، عراق و یمن نیز این گروه‌ها مستقر شده‌اند. حتی انصارالله یمن در صنعا دولت تشکیل داد. در فلسطین نسل جدید مقاومت، عملیات مقاومتی خود را به درون اراضی اشغالی تسری داده و در عراق کنونی، گروه‌های متعددی خواهان اخراج نظامیان آمریکایی از این کشور هستند، در مجموع این تحولات «ژئوپلیتیک مقاومت» را گسترده نموده است. نکته مهم دیگر که پس از شهادت سردار سلیمانی قابل فهم است، یکپارچگی و «شبکه‌ای» عمل کردن این گروه‌ها است. توضیح آن که حزب‌الله لبنان در بحران سوریه و جنگ با تروریست‌ها نقش سازنده‌ای ایفا کرد، افزون بر این، حزب‌الله در جنگ اخیر غزه در جبهه شمالی و یمنی‌ها نیز با حمله‌های موشکی به کشتی‌های اسرائیلی، واکنش عملی در جهت دفاع از غزه انجام دادند. این واقعیت در مورد گروه‌های مقاومت عراق نیز صادق است. نکته مهم دیگر که قبل و بعد شهادت سردار سلیمانی قابل فهم است، «مردم‌پایه» بودن گروه‌های مقاومت است به عبارتی، یکی از منابع قدرت محور مقاومت تا به امروز، برخورداری از پشتوانه مردمی است. در واقع، سردار سلیمانی با ویژگی‌های مدیریتی و فرماندهی خود توانایی ویژه‌ای در شبکه‌سازی نیروهای محلی و بومی داشت.

تاریخ دریافت:
۱۴۰۳/۱۰/۹
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۳/۱۲/۱۵
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۴/۱/۱۵
تاریخ انتشار:
۱۴۰۴/۱/۲۸

واژگان کلیدی: حزب‌الله، حشدالشعبی، حماس، سردار سلیمانی، محور مقاومت

۱. کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه اردکان aliaghaei6897@gmail.com

۲. دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران (نویسنده مسئول)

shafiee@ardakan.ac.ir

ORCID ID: 0000-0002-1217-939X

۳. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران

n.mohammadifar@ardakan.ac.ir

ORCID ID: 0000-0003-1817-2196

استناد به این مقاله: آقایی میبدی، علی؛ شفیعی سیف آبادی، محسن؛ محمدی فر، نجات (۱۴۰۳). بررسی تحولات سیاسی و نظامی محور

مقاومت قبل و بعد از شهادت سردار سلیمانی، فصلنامه سیاست پژوهی غرب آسیا، ۱(۱)، ۱۲۵-۱۰۴

مقدمه

یکی از موضوعات حایز اهمیت در منطقه غرب آسیا یا همان خاورمیانه، بحث محور مقاومت است. خاورمیانه از قدیم الایام تاکنون از اهمیت بالایی برخوردار بوده است، وجود ذخایر نفتی، ژئوپلیتیک خاص، راه‌های ارتباطی و اتصال به دریاها و همچنین ناهمگونی‌های فرهنگی، ایدئولوژیکی و نظامی، اهمیت ویژه‌ای به این منطقه بخشیده است، این ویژگی‌های منحصر به فرد، منشا تنش و همچنین موجب رقابت بازیگران فرامنطقه‌ای و تلاش آنها برای نفوذ در این منطقه شده است. در ارتباط با ایران، به نظر می‌رسد تا زمانی که انقلاب اسلامی به وقوع نپیوسته بود، دولت‌های اروپایی بر برخی از امور در این کشور سلطه داشتند؛ اما با وقوع انقلاب اسلامی ایران، دست استعمارگران از ایران قطع شد و با تشکیل حکومت اسلامی در ایران و به‌نوعی صادر کردن انقلاب خود به دیگر مناطق، تحولات منطقه خاورمیانه سمت‌وسوی جدید به خود گرفت. در این میان، دولت‌های غربی و استعمارگران که نمی‌خواستند به راحتی از این منطقه خارج شوند، انواع تاکتیک‌های سیاسی و استراتژی‌های نظامی را جهت تعمیق سلطه خود در این مناطق به کار گرفتند.

از همین رو، یکی از نخستین اقداماتی که انجام دادند حمایت‌های بیش‌ازپیش از رژیم صهیونیستی در فلسطین بوده است. بخصوص در زمینه شهرک‌سازی‌ها، کمک‌های زیادی به این رژیم شد. به تدریج در تقابل با چین رویکردی، شبه‌نظامیان مسلمان که بعدها به «محور مقاومت» شناخته شدند؛ به وجود آمدند. حامی اصلی این جریانات اصیل مقاومتی، جمهوری اسلامی ایران است. به عبارتی، رهبران انقلاب اسلامی با تدبیری که داشتند توانستند این نیروهای مجاهد را در برخی از کشورهای مسلمان با هم متحد سازند. به لحاظ تاریخی نیز می‌توان ادعا کرد که قبل‌تر و بخصوص از زمان آغاز جنگ داخلی در سوریه در مارس ۲۰۱۱، ایران یکی از مهم‌ترین حامیان حزب‌الله لبنان، حماس، نظام سیاسی بشار اسد و حاکمیت عراق بوده و تأثیر قابل‌توجهی بر روند درگیری‌های نظامی به نفع دولت و ملت عراق و سوریه و نیروهای مقاومت در لبنان و فلسطین داشته است. در این میان مدیریت و نفوذ فکری- رفتاری سردار سلیمانی در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی یکی از متغیرهایی است که بسیار مورد توجه تحلیل‌گران، رسانه‌ها، پژوهشگران و مؤسسات پژوهشی و نظامیان قرار گرفته است. برای نمونه، در سال ۲۰۱۷ مجله تایم، نام سلیمانی را به‌عنوان یکی از صد شخصیت بین‌المللی تأثیرگذار سال معرفی کرد. (Time, 2020: 2). مؤسسه امریکن انترپرایز^۱ نیز در یکی از گزارش‌های ویژه خود که در سال ۲۰۱۱ انتشار یافت، از قاسم سلیمانی به‌عنوان «قهرمان جنگ» در میان جوانان منطقه و یک «میهن‌پرست» در نگاه جوانان ایرانی یاد کرد. بر مبنای این گزارش، او با حضور مستقیم در صحنه‌های نبرد، جان خود را برای مدیریت راهبردی عرصه نبرد و کاهش تلفات جانی نیروهایش به خطر می‌انداخت (Givetash, 2020: 1). در همین راستا، سؤال اصلی پژوهش پیش‌رو این است که محور مقاومت در زمینه‌های سیاسی و نظامی، پیش و پس از شهادت سردار قاسم سلیمانی چه تحولاتی را از سر گذرانده است؟ لازم به ذکر است که در اینجا منظور از محور مقاومت؛ گروه حماس، حزب‌الله لبنان و حشدالشعبی است و به موارد دیگر در این زمینه پرداخته نمی‌شود.

1. The American Enterprise

۱- پیشینه پژوهش

در زمینه شخصیت سیاسی- نظامی سردار سلیمانی و تاثیر وی بر تحولات ژئوپلتیک و ژئواستراتژیک منطقه، تاکنون مقالات متعددی منتشر شده است که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود:

حمیدی راوری و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل قدرت منطقه‌ای حزب الله لبنان در ارتقاء جایگاه جغرافیایی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه» بیان می‌دارند؛ همیشه در منطقه خاورمیانه مسئله ژئوپلیتیکی بسیار مهم و حساس بوده است؛ به همین علت؛ کشورهای منطقه به دنبال گسترش مرزهای جغرافیایی خود بوده‌اند. در این میان همواره کشورهای ایران، ترکیه، عربستان در راستای افزایش نفوذ و قدرت‌گیری در این معادلات هر یک از روش‌های خاصی استفاده نمودند؛ در سال‌های گذشته حزب‌الله لبنان به عنوان یکی از همراهان جمهوری اسلامی ایران توانسته است؛ جایگاه و جغرافیای بسیار با اهمیتی را برای خود به وجود بیاورد (Ravari et al, 2023: 4). روزبه و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «شناسایی مولفه‌های امنیت مردم پایه در عراق (مطالعه موردی حشدالشعبی)» معتقدند که حشدالشعبی یکی از گروه‌هایی است؛ که با توجه به دستور مرجع بزرگ عراق و با الگوگیری از سازمان بسیج ایران شکل گرفته است. حشدالشعبی گروهی است که دارای ابعاد دوگانه و مولفه‌های شش‌گانه امنیت مردم پایه است (Rouzbeh et al, 2023: 3). موسوی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی مقایسه‌ای گروه‌های مقاومت حشد الشعبی عراق و حماس فلسطین» به این مسئله می‌پردازند که شکل‌گیری حزب‌الله لبنان نتیجه همکاری متقابل ایران و نیروهای شیعه و نظامی جنوب لبنان است. در ادامه نویسنده بر اهمیت نقش جمهوری اسلامی ایران در حفظ موجودیت و کسب قدرت حزب‌الله و حماس به عنوان نیرویی سنی مذهب تاکید می‌کند (Mousavi et al, 2022: 1). قلی‌پور (۱۴۰۰) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «بررسی تاثیر ترور شهید سلیمانی بر تحولات منطقه» به این موضوع اشاره دارد که ترور سردار سلیمانی چه نتایجی در پی داشته است؟ او به این نتیجه رسیده که بیداری ملت‌ها و حضور میلیون‌ها نفر اعم از افکار مختلف در تشیع این شهید و خشم مردم نسبت به استکبار جهانی روز افزون شده است و این واقعه موجب قدرت‌گیری محور مقاومت در منطقه خواهد شد (Gholipour, 2021: 2).

شفیعی سیف‌آبادی (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مهمترین شاخصه‌های امنیتی- نظامی مدیریت جهادی سردار سلیمانی از تشکیل لشکر ۴۱ ثارالله در سال ۱۳۶۰ تا مبارزات برون مرزی با داعش» درصدد پاسخ به این سوال است که مشخصه‌های سیاسی و نظامی سردار سلیمانی از زمان جنگ تحمیلی تا جنگ سوریه چگونه است؟ به باور نویسنده سردار سلیمانی در مدیریت جنگ‌های برون مرزی بخصوص در غرب آسیا، ساخت نیروهای حشدالشعبی و نیروهای دفاع ملی سوریه و همچنین ساخت نیروهای مقاومت در کشورهایی چون افغانستان و پاکستان نقش بسزایی داشته است (Shafiei, 2021: 1).

شفیعی سیف‌آبادی (۱۳۹۹)، نویسنده در این مقاله با عنوان «سردار سلیمانی و بسیج مردمی در عراق سوری؛ ۱۳۹۹» این سوال را مطرح می‌کند که شکل‌گیری شبکه‌های بسیج مردمی در عراق و سوریه متأثر از چه زمینه‌هایی است و مقاصد و نیات سردار سلیمانی در حمایت از این نیروها بوده است؟

به باور او، بر مبنای یافته‌های پژوهش، زمینه‌های شکل‌گیری به صورت دومینو وار عبارتند از: ۱- اعتراضات مردمی ۲- فرصت‌طلبی داعشی‌ها ۳- برخورد خشونت‌آمیز با معترضان ۴- عدم توانایی ارتش سوریه ۵- ورود نیروهای مردمی با کمک سپاه قدس. از جمله مهمترین مقاصد سردار سلیمانی نیز عبارت بودند از: شکست سلطه داعش، وحدت میان نیروهای مقاومت، مشروعیت حکومت عراق و سوریه (3: Shafiei Seifabai, 2020).

بهر روز (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان «مؤلفه‌های تأثیرگذاری حداکثری انقلاب اسلامی ایران بر حزب‌الله لبنان» بیان می‌دارد که انقلاب اسلامی ایران در میان همه ملت‌های آزاده جهان و همه مسلمانان و جنبش‌های اسلامی بیشترین تأثیر را بر جنبش اسلامی حزب‌الله لبنان داشته است (5: Behrouz, 2019). قربانی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تأثیر جمهوری اسلامی ایران بر روند شکل‌گیری گروه مقاومت اسلامی حماس (از آغاز شکل‌گیری تا ۱۳۸۹)» به این موضوع اشاره دارند که تأثیرگذاری انقلاب اسلامی در روند تشکیل گروه‌های اسلامی بخصوص حماس از دو طریق مستقیم یعنی کمک‌های آموزشی و نظامی و غیرمستقیم یعنی القای تفکرات جهادی و ایدئولوژیکی قابل بررسی است (Ghorbani et al, 2017: 3).

نبوی و اثیری (۱۳۹۲)، در پژوهشی با نام «تبیین تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در منطقه و تأثیر حزب‌الله لبنان بر کاهش تهدیدات علیه ایران» بر این باور هستند که پس از نابودی اتحاد جماهیر شوروی و در پی لشکرکشی دولت آمریکا به خاک افغانستان و عراق، ایران به دنبال گسترش نفوذ خود در غرب منطقه خاورمیانه بود. بر همین اساس جمهوری اسلامی ایران تلاش‌های مضاعفی نمود تا با همکاری متحدان راهبردی خود در منطقه خاورمیانه؛ یعنی سوریه، حزب‌الله لبنان و حماس از تأثیر و تبعات منفی تحرکات دولت آمریکا و رژیم صهیونیستی بکاهد (Nabavi & Asiri, 2013: 2).

آنچه پژوهش کنونی را از سایر آثار متفاوت می‌کند عبارت است از:

- ۱- تأثیر سردار سلیمانی قبل از شهادت ایشان بر محور مقاومت و واکاوی ابعادی چون شکل‌گیری نیروهای مقاومت، تجهیز آنها و ایجاد وفاق لازم در میان نیروهای مقاومت به مثابه پیکره یک امت اسلامی.
- ۲- تأثیر سردار سلیمانی پس از شهادت او، بر محور مقاومت. در این راستا به بررسی اثرات اقدامات قبلی سردار سلیمانی در تقویت رویکرد جهادی- استشهدادی، نفی ظلم و مبارزه با استکبار جهانی (به پشتوانه تقویت محور مقاومت در ابعاد مختلف سیاسی، نظامی و اجتماعی) در زمان کنونی پرداخته می‌شود.

۲- تحولات سیاسی و نظامی محور مقاومت قبل از شهادت سردار سلیمانی

در گذشته، گروه‌های مقاومت در دو کشور لبنان و فلسطین حضور داشته‌اند، اما جغرافیای استقرار این گروه‌ها در ۲۲ سال فرماندهی سپهبد شهید قاسم سلیمانی دچار تغییرات گسترده‌ای شد، به نحوی که امروز علاوه بر لبنان و فلسطین، در کشورهای سوریه، عراق و یمن نیز این گروه‌ها مستقر هستند و نقش تأثیرگذاری هم دارند. در واقع، سردار سلیمانی با ویژگی‌های شخصی ذاتی و سبک فرماندهی خود توانمندی ویژه‌ای در شبکه‌سازی نیروهای محلی و بومی داشت. تحول مهم دیگری که در سایه فرماندهی شهید سلیمانی در محور مقاومت روی داد، ایجاد روحیه خوداتکایی و خودکفایی در درون این نیروها بود. در واقع، نگاه راهبردی و بلندمدت سردار قاسم سلیمانی این بود که محور مقاومت

را به یک قدرت خوداتکا تبدیل کند. با توجه به این که، اغلب گروه‌های مقاومت تحت تحریم قرار دارند و همین طور گروه‌های فلسطینی از سال ۲۰۰۷ تاکنون تحت محاصره همه‌جانبه رژیم صهیونیستی و انصارالله نیز از سال ۲۰۱۵ تحت محاصره عربستان سعودی قرار دارد، ایجاد خوداتکایی و خودکفایی نظامیان، یکی از راه حل‌های قدرتمند شدن و تقویت قدرت بازدارندگی این گروه‌ها بود. افزون بر این، امروز گروه‌های مقاومت به اصل خودیاری باور دارند. یکی از شاخصه‌های عملیات طوفان الاقصی اثبات خودیاری و خوداتکایی گروه‌های مقاومت فلسطین بود زیرا رزمندگان حماس با توانمندی و قدرت بومی خود موفق شدند سنگین‌ترین شکست نظامی و اطلاعاتی را به رژیم صهیونیستی تحمیل کنند. انصارالله یمن که در سال‌های نخست جنگ با عربستان سعودی توان ضربه زدن به این کشور را نداشت، در سال‌های بعد موفق شد قدرت بازدارندگی خود را به حدی برساند که حتی به تأسیسات آرامکو که تحت شدیدترین تدابیر پدافندی با سامانه‌های آمریکایی قرار داشتند، حملات موشکی و پهپادی انجام داد. این دستاورد در شرایطی به دست آمد که یمن نیز از سال ۲۰۱۵ با محاصره همه‌جانبه سعودی‌ها مواجه بود (Gohari Moghadam and Arab, 2018: 166).

بی‌گمان، تقویت قدرت بازدارندگی یمنی‌ها عاملی مهم در تمایل عربستان به مذاکره برای توقف جنگ و مصالحه با ایران بود. در جنگ غزه، یمنی‌ها با حمله‌های موشکی به کشتی‌های صهیونیستی یا کشتی‌های عازم اراضی اشغالی در جهت حمایت از مردم غزه عمل کردند و عصبانیت صهیونیست‌ها و آمریکایی‌ها را رقم زدند، به نحوی که با درخواست صهیونیست‌ها، آمریکایی‌ها مجبور شدند ائتلاف دریایی در دریای سرخ تشکیل دهند. خوداتکایی و خودیاری گروه‌های مقاومت در سایه انتقال دانش نظامی به این گروه‌ها تحت فرماندهی سردار سپهبد قاسم سلیمانی محقق شد (Shamsaie, 2023: 88). در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت، واقعیت این است که برداشت آمریکا این بود که با ترور شهید قاسم سلیمانی، پیشرفت و تقویت جریان مقاومت در منطقه غرب آسیا متوقف می‌شود. با این حال، این برداشت و درک آمریکایی‌ها نادرست بود زیرا مقاومت بر مبنای فرماندهی حاج قاسم سلیمانی، تکثیر شده و امروز قائل به اشخاص نیست. اگرچه سلیمانی، فرماندهی بی‌نظیر برای مقاومت بود، اما مکتب سلیمانی با شهادت وی متوقف نشد. مقاومت، بازیگری غیرقابل انکار در منطقه غرب آسیا و بخشی از هویت این منطقه محسوب می‌شود (Mahmoudi Raja et al, 2018: 15).

بر همین اساس، در حالی که رژیم صهیونیستی مدعی است درصدد از بین بردن حماس است، ریچارد هاس، رئیس شورای روابط خارجی آمریکا پاسخ می‌دهد که حماس از بین رفتنی نیست زیرا حماس یک تفکر است. در ادامه با تفصیل بیشتر به و با تفکیک مهم‌ترین شاخه‌های محور مقاومت به تحولات آنها قبل از شهادت سردار سلیمانی پرداخته خواهد شد (Zarean, 2014: 65).

۱-۲- فلسطین (حماس)

تلاش‌های گسترده سردار سلیمانی در پشت صحنه نبرد، در نیرومند ساختن مقاومت فلسطین، بخش عمده‌ای از زندگی و عمرش را در دو دهه گذشته تشکیل داد. در فوریه سال ۱۹۹۸، سردار قاسم سلیمانی از طرف آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان فرمانده سپاه قدس منصوب شد، و مأموریت عملیات‌ها و جنگ‌های فراسرزمینی برای حمایت از احزاب مقاومت در حال

مبارزه با دشمن مشترک منطقه‌ای را بر عهده گرفت. این امر بر منهدم ساختن ابزارهای امپریالیستی آمریکا برای منطقه خاورمیانه، به ویژه رژیم صهیونیستی و گروه تکفیری داعش متمرکز شده بود (3: 2018, Breaking News).

۱-۲-۱- هماهنگی احزاب مقاومت

زیاد نخاله معتقد است که سردار سلیمانی، بین فرقه‌ها و ایدئولوژی‌ها تفاوتی قائل نبود، با این وجود این مساله را نباید نادیده انگاشت که او به جنبش‌هایی که نمی‌خواستند با متجاوزان و اشغال‌گران بجنگند و تسلیم می‌شدند، بها نمی‌داد (1: 2020, Al-Nakhalah). با این وجود او ارتباط و هماهنگی‌های لازم را میان نیروی سپاه قدس و جنبش‌های فلسطینی از جمله جنبش حماس، جنبش جهاد اسلامی فلسطین ایجاد نمود و به نوعی دو جبهه مردمی برای آزادی‌سازی فلسطین را فرماندهی کرد. این سازمان‌ها، سازمان‌های مقاومت مردمی بودند، به طوری که بین آنها یک استراتژی هماهنگ و مرتبط وجود داشت و هر قسمت جداگانه عمل نمی‌کرد. در سال ۱۹۹۹، سردار سلیمانی فرصتی را ترتیب داد که شیخ احمد یاسین (بنیانگذار حماس) به ایران سفر کند، رویدادی که نقطه عطفی برای پیشبرد مراحل بعدی جنبش مقاومت بود (2: 2022, Subeiti).

۲-۱-۲- مسلح نمودن فلسطینی‌ها

بعضی از فرماندهان گردان‌های شهید عزالدین قسام و فرمانده سرایا القدس^۲ و همچنین سران جنبش حماس در بیانات خود بر این مسئله تاکید دارند، که سردار قاسم سلیمانی در کمک نظامی به جبهه مقاومت فلسطین در مواجهه با رژیم صهیونیستی نقش تاثیرگذاری داشته است. بعد از شهادت سردار سلیمانی، مسئولان فلسطینی در سخنرانی‌های گوناگون خود به نقش و حضور مستمر سردار سلیمانی در غزه و جنگ ۲۲ روزه اشاره نمودند. مسئله‌ای که قبل از شهادت سردار سلیمانی در خصوص آن چندان سخنی گفته نشده بود. اسامه حمدان یکی از اعضای ارشد جنبش مقاومت اسلامی حماس با اشاره به نقش شهید سردار سلیمانی در حمایت از مقاومت فلسطین در جنگ ۲۲ روزه رژیم غاصب صهیونیستی علیه غزه، می‌گوید: «شهید سلیمانی در جریان این نبرد لحظه به لحظه با مقاومت فلسطین همراه بود» (2: 2023, Hamdan). احمد عبدالهادی یکی از عضوهای ارشد دفتر سیاسی جنبش مقاومت اسلامی و نماینده جنبش حماس در کشور لبنان نیز بیان می‌کند: «سلیمانی بارها به غزه سفر کرد و در نقشه دفاعی و طراحی و ترسیم آن از همان لحظه اول شرکت داشت این یک راز نیست و دشمن همه این‌ها را می‌داند، اما آنچه را که نمی‌داند بسیار بیشتر از آن چیزهایی است که می‌داند» (1: 2020, Abdolhadi).

۳-۱-۲- تقویت قدرت بازدارندگی نوار غزه

قبل از سازماندهی اکثر سازمان‌های جبهه مقاومت در نوار غزه، مردم محلی و ساکنان کرانه باختری مجبور بودند در انقباض اول فقط با استفاده از سنگ و منابع اولیه با دشمن صهیونیستی رویارویی کنند. در آن زمان، ارتش مدرن رژیم صهیونیستی به راحتی می‌توانست با کمترین مقاومت و فشار بر مردم بومی به مناطق فلسطینی ورود و مردم را مجبور کند

^۲. گردان‌های قدس (به عربی: سرایا القدس) شاخه نظامی جهاد اسلامی فلسطین است.

تا منازل خود را ترک کنند، یا تسلیم اراده ارتش تل آویو شوند. با این حال، بعد از انتفاضه دوم، تحولی در پویایی میدان جنگ و افزایش آسیب‌پذیری رژیم غاصب صهیونیستی در فلسطین اشغالی به وجود آمد. سردار سلیمانی با همکاری جنبش حزب‌الله لبنان در اواخر دهه ۱۹۹۰ این فرصت را پیدا کرد تا نیروهای تبعیدی جنبش آزادیخواه حماس در لبنان را در زمینه ساخت اسلحه و تاکتیک‌های رزمی علیه دشمن رژیم صهیونیستی آموزش دهد (Zarean, 2014: 65). اکنون، بیش از دو دهه از شروع حمایت نظامی ایران به رهبری سردار سلیمانی از مقاومت در نوار غزه گذشته و جنبش‌های فلسطینی توانایی دفاع از خود را با استفاده از انواع موشک‌ها، پهپادهای اطلاعاتی و تسلیحات ضد زره کسب کرده‌اند و به طور موثر با رژیم صهیونیستی مقابله می‌کنند. پس از خروج نیروهای متخاصم صهیونیستی از نوار غزه، کنترل سرزمین فلسطین به نهضت مقاومت اسلامی فلسطین حماس واگذار شد. سپاه ایران با رهبری سردار سلیمانی کمک‌های مادی و معنوی به جنبش‌های فلسطینی را بعد از پیروزی انقلاب اسلامی آغاز کرد، اما حضور قابل توجه آن را می‌توان در پیمان آسلو جستجو کرد. توسعه روابط ایران و نهضت حماس با حضور سران بلندپایه جنبش‌های فلسطینی در کنفرانس تهران (۱۹۹۱-۱۹۹۰) آغاز شد. تنها یک سال پس از شکل‌گیری این رابطه مهم و سرنوشت ساز، اسحاق رابین، نخست‌وزیر وقت رژیم صهیونیستی، نزدیک به ۴۲۰ نفر از چهره‌های مهم جنبش حماس را به دلیل نقش برجسته این جنبش فلسطینی در جریان انتفاضه به کشور لبنان تبعید کرد. در آن زمان، نیروی قدس سپاه پاسداران و رزمندگان لبنانی نقش بسزایی در آموزش نیروهای جنبش حماس، ساخت سلاح، آموزش‌های رزمی، حفر تونل‌های مخفی و جنگ شهری داشتند. بعضی از شخصیت‌های وابسته به محور مقاومت و افسران رژیم صهیونیستی معتقدند که سردار سلیمانی بارها به صورت مخفیانه به نوار غزه سفر کرده و به صورت انفرادی در تقویت غزه در برابر اسرائیل نقش موثر و کلیدی داشته است (Zarean, 2014: 55).

۴-۱-۲- افزایش قدرت موشکی محور مقاومت در غزه

با محاصره کامل سرزمین‌های کشور فلسطین توسط سازمان‌های جاسوسی نظامی رژیم غاصب صهیونیستی، شرایط خریدن یا تشکیل خط مونتاز سلاح در درون مرزهای کرانه باختری و نوار غزه امکان نداشت. بر همین اساس سردار سلیمانی یک راهبرد مهم را اجرا کرد و آن عبارت بود از تشکیل شبکه مخفی منتقل کردن سلاح و تولید انواع تسلیحات دفاعی با کمترین امکانات. شبکه انتقال سلاح‌های جبهه مقاومت به دنبال انتقال تسلیحات به نیروهای فلسطینی از سه راه کشورهای سودان، مصر و لیبی بود. در یکی از این موارد، سرویس امنیتی کشور مصر از انتقال ۱۳۸ موشک گراد از کشور لیبی به نوار غزه خبر داد. به گفته مؤسسه واشینگتن^۲، نیروهای سپاه قدس بعضی از تجهیزات راکت‌سازی را در نزدیکی آب‌های مرزی غزه برای نیروهای فلسطینی ارسال می‌کردند تا این امکانات را در نزدیکی سواحل دریافت کنند. افزون بر این، این مؤسسه مدعی است که برخی از فرماندهان نظامی جنبش حماس و جهاد اسلامی در کشور لبنان و کشور ایران برای تولید موشک‌های کوتاه برد قسام از مواد ابتدایی و غیرنظامی آموزش دیده‌اند. امروزه نیروهای عزالدین قسام و سرايا القدس به سلاح‌هایی مانند پهپادهای شهاب و قاصف یا موشک‌های قسام، فجر، بدر، قاسم، گراد و براق مجهز هستند که توانایی آن را دارند به سامانه دفاعی دشمن حمله کنند و گنبد آهنین رژیم صهیونیستی را از فاصله دور مورد

^۲ Washington Institute

اصابت قرار دهند. برد موشک‌های جبهه مقاومت بین ۳ تا ۲۵۰ کیلومتر تخمین زده می‌شود که می‌تواند نقاط مختلف فلسطین اشغالی را مورد هدف قرار دهد. بر اساس آمار منتشر شده، تخمین زده می‌شود که از ۱۶ مهرماه بین ۴ تا ۵ هزار موشک فلسطینی به طرف نیروهای رژیم صهیونیستی شلیک شده است. بهترین دستاورد و میراث سردار سلیمانی در مسیر توانمندسازی جنبش‌های فلسطینی، ایجاد شبکه مجهز کرانه باختری و مقاومت نوار غزه به روشهای پیچیده است. در حالی که رژیم صهیونیستی و برخی از رقبای منطقه‌ای ایران قصد داشتند از راه‌های فتنه مذهبی یا جنگ داخلی در سوریه ضربه مهلکی به روابط راهبردی تهران با مقاومت فلسطین وارد کنند، سردار قاسم سلیمانی هرگز حمایت از نیروهای جنبش حماس را متوقف نکرد. از نظر سردار قاسم سلیمانی، مشکل فلسطین هرگز با نگاه صرف به «منافع ملی» همراه نبود، بلکه او حمایت جنبش‌های جبهه مقاومت را به عنوان «وظیفه دینی» دنبال می‌کرد (Mansour, 2016: 2).

۳- لبنان (حزب‌الله)

در ژئوپلیتیک خاورمیانه، رابطه ایران و حزب‌الله نمادی از پیچیدگی‌ها و پویایی قدرت منطقه‌ای است. این اتحاد که ریشه در یک ایدئولوژی مشترک دارد، به یک شراکت قدرتمند تبدیل شده است، ایران به طرز ماهرانه‌ای از حزب‌الله برای گسترش منافع راهبردی خود استفاده کرده و نفوذ خود را به فراتر از مرزهای خود بدون درگیری مستقیم نظامی سوق داده است (Breaking News, 2017: 3). واقعیت آن است که ظهور حزب‌الله در طول جنگ داخلی پر آشوب لبنان، فرصت ژئوپلیتیکی به موقع را برای ایران فراهم کرد. در حالی که این سازمان ابتدا در پاسخ به مسائل محلی لبنان رشد کرد، ایران با زیرکی، پتانسیل آن را به عنوان یک نیروی نیابتی تشخیص داد. ایران از طریق تأمین مالی گسترده، آموزش و همسویی ایدئولوژیک، حزب‌الله را از یک گروه شبه نظامی محلی به یک بازیگر منطقه‌ای قدرتمند تبدیل کرد که در خدمت منافع ژئوپلیتیک و ایدئولوژیک وسیع‌تر ایران بود. امروزه با واکاوی رویکردهای حزب‌الله متوجه می‌شویم که حزب‌الله صرفاً یک نهاد ستیزه‌جو نیست. آنها با کمک سرداران ایرانی چون سلیمانی دو گانه عمل می‌کنند. از یک سو یک بازوی قدرت سخت هستند که عملیات نظامی و استراتژیک را انجام می‌دهد و از طرفی نیز، یک جزء قدرت نرم اسلامی هستند که در شبکه گسترده خدمات اجتماعی آن منعکس شده است. در حالی که اولی دامنه و نفوذ استراتژیک ایران را گسترش می‌دهد، دومی هم حزب‌الله و هم نفوذ ایران را در بافت سیاسی-اجتماعی لبنان مشروعیت می‌بخشد. بنابراین، حمایت ایران از طریق سپاه قدس و اشخاصی چون سلیمانی به حزب‌الله مخفی نبوده و نیست. به گونه‌ای که با حمایت‌های ایران، امروزه حزب‌الله بیش از یک متحد مالی یا نظامی، یک شریک ایدئولوژیک کلیدی برای ایران است. این دیدگاه مشترک که ریشه در اسلام‌گرایی شیعی دارد، همسویی عمیق اهداف و جهان‌بینی را تضمین می‌کند (Bozorgmehr, 2020: 3).

بنابراین، روابط پیچیده و چند وجهی ایران با حزب‌الله، پیچیدگی‌های گسترده‌تر ژئوپلیتیک خاورمیانه را برجسته می‌کند. سلیمانی و سپاه قدس از طریق حمایت مالی و نظامی قوی خود، همراه با ریشه‌های ایدئولوژیک مشترک، حزب‌الله را در مسیر موفقیت در اهداف استراتژیک منطقه‌ای خود قرار داده است. این کار باعث شده تا ایران حوزه نفوذ خود را بدون رویارویی مستقیم گسترش دهد. در واقع، جمهوری اسلامی ایران تلاش کرد تا منطقه را برای ایستادن در برابر رژیم صهیونیستی قدرتمند سازد. این نقش با انتصاب سردار سلیمانی به عنوان فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران بیش از پیش

تقویت شد. این مساله در جنگ تموز یا نبرد سخت ۳۳ روزه، با پیروزی محور مقاومت به صورت مشخص اثبات شد. این مهم از سه طریق ممکن بود؛ اولاً حمایت ملت لبنان از مقاومت، ثانیاً وحدت ملی که برای مقاومت بود و ثالثاً حمایت جمهوری اسلامی ایران از این مقاومت. از همین رو، در این جنگ، جنبش امل و حزب الله در کنار یکدیگر با حمایت ایران و حاج قاسم سلیمانی به پیروزی رسیدند. قاسم سلیمانی توانست به جهانیان اثبات کند که مقاومت لبنان قادر به شکست اسرائیل است. این توانمندی‌های مقاومت، زاده امروز و بر لحظه نبود بلکه نتیجه سال‌ها تلاش فرمانده شهید تلاشگری بود که شبانه‌روز بین لبنان و ایران جهت تقویت محور مقاومت فعالیت داشت و با نیروهای قدس توانست که مقاومت را تقویت کنند تا مقاومت در محور سیاسی و نظامی پیروز شود. در جریان جنگ ۳۳ روزه رژیم صهیونیستی با تمام توان زیرساخت‌های مقاومت در لبنان را هدف قرار داد. در این میان، حاج قاسم سلیمانی به عنوان فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیز به عنوان پشتوانه مقاومت ابتدا در دمشق و سپس در بیروت وارد عمل شد و به حمایت از مقاومت لبنان پرداخت (Hossein Abadian, 2020: 1).

۴- عراق (حشدالشعبی)

برای فهم تاثیر سردار سلیمانی در شکل‌گیری حشدالشعبی باید کمی به گذشته برگشت. جایی که دولت آمریکا مدعی بود پس از حکومت صدام حق انحصاری دارند تا نظام سیاسی جدیدی را در کشور عراق تشکیل بدهند و هر طور که تمایل دارند آن را اداره کنند. بعد از سقوط حکومت صدام، پل برمر نزدیک به دو سال مستقیم کشور عراق را اداره می‌کرد؛ اما در مقاطع مختلف، سردار سلیمانی نقشی بسیار مهمی در مقابله با شکل‌گیری هیمنه انحصاری آمریکا بر کشور عراق داشت. برای نمونه، در زمینه نظام سیاسی عراق، آمریکایی‌ها یک نظام و برنامه سیاسی جدید و قانون اساسی برای کشور عراق ترسیم کردند. بر اساس آن قانون اساسی، نخست‌وزیر از میان شیعیان، رئیس‌جمهور از میان کردها و رئیس پارلمان از بین اهل تسنن انتخاب می‌شوند، اما آمریکایی‌ها ظاهری دموکراتیک به این موضوع دادند و در تلاش بودند تا چهره مورد نظر خود یعنی، ایاد علاوی را به‌عنوان نخست‌وزیر بگمارند. علاوی در زمان پل برمر از طرف او به عنوان نخست‌وزیر موقت هم انتخاب شده بود، ولی آمریکایی‌ها خواستار آن بودند که او با انتخاباتی فرمایشی به قدرت برسانند. سردار قاسم سلیمانی از ابتدای زمان سقوط صدام تا زمان شهادت، نقش بسیار مهم و عمده‌ای نه در یک انتخابات، بلکه در کل انتخاباتی که برگزار شد، ایفا کرد (Mizan agency, 1401).

یکی از مشکلات عراق عدم وجود شخصیتی کاریزما در آن شرایط بحرانی بود. با این که شیعیان ۶۵ درصد جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند و تعداد گروه‌ها و جنبش‌های و شخصیت‌های سیاسی عراق زیاد هستند، اما برخلاف سیدحسین نصرالله در لبنان، شخصیت کاریزما و محوری در کشور عراق وجود نداشت که تمامی گروه‌های مقاومت پیرامون این شخصیت گرد هم آیند. «به همین دلیل یکی از مشکلات این بود که در هر انتخاباتی که برگزار می‌شد، شیعیان را با هم‌پیمانان اهل تسنن و با آن بخشی از کردها که هم‌پیمان بودند، به یک نظر مشترک می‌رساند که بتوان یک اکثریت پارلمانی را شکل داد، تا مانع از ورود شخصیت‌هایی مانند ایاد علاوی شوند. دلیل آن نیز این بود که بر مبنای راهبرد سردار قاسم سلیمانی، صدام هشت سال جنگ را به ما تحمیل کرد و خسارت‌های زیادی به ما زد و نباید اجازه داده می‌شد که یک شخصیت مخالف کشور ایران در کشور عراق حاکم شود؛ حتی اگر آمریکایی‌ها خواهان آن باشند» (Asadollahi,

2) (2024). در این زمان سردار قاسم سلیمانی ظرف هشت ماه کوشش کرد و نگذاشت این ائتلاف حول محور شخصیتی که نماینده سازمان سیا در عراق است شکل بگیرد و در نتیجه این ائتلاف را حول آقای نوری مالکی تشکیل داد.

از این زمان به بعد به تدریج قدرت نیروهای آمریکایی کاهش یافت. توضیح آن که با قدرت یابی نوری مالکی وضعیت به نحوی برای آمریکا پیش رفت که عراق به باتلاقی برای نیروهای آمریکایی مبدل شد. این در حالی بود که آمریکایی‌ها به آسانی توانسته بودند دولت صدام را سرنگون کنند. به همین دلیل آنها کشور بعدی برای سرنگونی را سوریه می‌دانستند. (Shafiei Seifabai, 2019: 86).

در همین راستا کالین پاول، وزیر خارجه وقت آمریکا به کشور سوریه رفت و دیدار رسمی با آقای بشار اسد داشت، بعد از برگشت، در هتل هیلتون دمشق کنفرانس مطبوعاتی تشکیل داد و به صراحت عنوان داشت «من با رئیس‌جمهور سوریه ملاقات داشته و دوازده شرط گذاشتم که اگر بشار اسد آن شروط را انجام بدهد در حکومت باقی خواهد ماند، وگرنه سرنوشت صدام در انتظارش خواهد بود» (1) (Asadollahi, 2020). این سخنان بسیاری از مسئولان کشور سوریه را آشفته ساخته بود. از این به بعد نقش قاسم سلیمانی اهمیت می‌یابد، او با سران دولت سوریه جلسه نظامی و استراتژیک تشکیل داده و این راهبرد را در دستور کار قرار داد که ابتدا باید کشور عراق را تبدیل به باتلاقی برای ارتش آمریکا کنیم. به باور او، این کار مشروط به این بود که تقسیم وظیفه شود. بر مبنای این برنامه با توجه به جغرافیای ایران که هم‌مرز با سرزمین‌های شیعه‌نشین و کردنشین کشور عراق است، حمایت و شکل‌گیری از مقاومت در این منطقه را ایران به عهده گرفت. در مقابل، کشور سوریه متولی مناطق سنی‌نشین در غرب کشور عراق و در همسایگی خودش شد. به غیر از منطقه کردنشین که مشکلات خاص خودش را داشت، مقاومت در مناطق شیعه‌نشین و اهل سنت شکل گرفت و از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۹، کشور عراق تبدیل معضلی سیاسی-نظامی برای ارتش آمریکا شد. به تدریج شرایط به گونه‌ای پیش رفت که او‌باما رئیس‌جمهور آمریکا، با یک شعار در انتخابات پیروز شد؛ او گفت اگر من رئیس‌جمهور بشوم، ارتش آمریکا را از کشور عراق خارج می‌کنم (87) (Shafiei Seifabai, 2019). او با تأثیر چنین شعارهایی پیروز شد و بعد از انتخاب به‌دنبال عملیاتی کردن آن بود. زیرا در طول شش سال حضور آمریکا در عراق، تلفات سنگینی به ارتش آمریکا وارد شده بود. به نحوی که برای اولین بار آمریکا برای حفظ امنیت سربازانش متوسل به یک شرکت امنیتی به نام بلک واتر شد و به سربازانش دستور داد که از پادگان‌ها خارج نشوند (1) (Asadollahi, 2024).

البته نباید از نظر دور داشت که او‌باما هر زمان درباره خروج از کشور عراق صحبت می‌کرد، در صدد بود تا یک پیمان امنیتی بین کشور عراق و آمریکا امضاء شود که عراقی‌ها امتیازهای مهمی به آمریکایی‌ها بدهند و پس از آن آمریکا نیروهای نظامی‌اش را از این کشور خارج سازد، اما سفارت و پایگاه‌های امنیتی‌اش برقرار باشند. در این زمان نوری مالکی نقشی تاریخی اجرا کرد، او در مقابل فشارهای او‌باما ایستادگی کرد و خدمت بزرگی به کشور عراق و ایران کرد. مالکی مدعی بود تمام دلایلی که آمریکا برای اشغال عراق داشت دروغ بوده و باید از عراق خارج شوند. با ظهور داعش و حمایت گاه به گاه آمریکا به تدریج عراق به سمت جنگ داخلی و ویرانی رفت. سردار سلیمانی اعتقاد داشت که کشور عراق در سال ۲۰۱۴ از دست رفته و چیزی از آن باقی نمانده است (2) (Vick, 2020). ولی با فتوای مرجعیت عالی‌قدر شیعه در کشور عراق در تشکیل گروه حشدالشعبی و نقش سردار قاسم سلیمانی در تبدیل کردن این فتوا به یک نیروی توانمند، یک بار دیگر پیروزی بزرگی حاصل شد (86) (Shafiei Seifabai, 2019).

پس از آن دولت آمریکا برای اینکه نفوذ حشد الشعبی را کاهش داده و مانع شکل گیری نیرویی چون حزب الله شود، مدعی شدند گروه داعش از بین رفته و سازمان حشد الشعبی هم باید منحل شود، ولی کار بزرگی که سردار قاسم سلیمانی کرد این بود که «عراقی‌ها را در پارلمان بسیج کرد که وجود گروه حشد الشعبی به عنوان یک نیروی نظامی رسمی است و آنها هم آن را به عنوان بخشی از نیروهای مسلح کشور عراق پذیرفتند (Asadollahi, 2024: 2).

۵- تحولات سیاسی و نظامی محور مقاومت بعد از شهادت سردار سلیمانی

سردار حاج قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه قدس پاسداران در روز جمعه ۱۳ دی ماه ۱۳۹۸ در فرودگاه بغداد به شهادت رسید. پس از شهادت سردار سلیمانی رویکرد نظامی سیاسی سپاه قدس تغییری نیافت و همچنان راه او در زمینه حمایت نیروهای محور مقاومت ادامه یافت (Vuillez, 2020: 3). روشن است که نقش ایران علی‌رغم فشارهای آمریکا، خصومت برخی از کشورهای منطقه خلیج فارس و تجاوزات اسرائیل در منطقه موثر بوده است. متحدان ایران در فلسطین، لبنان، سوریه و یمن نیز قدرت خود را طی یک سال گذشته نشان داده‌اند. در ادامه به اهم تحولاتی که مرتبط با نقش و جایگاه سردار سلیمانی هستند و پس از شهادت ایشان روی داده است، اشاره می‌شود.

۵-۱- فلسطین (حماس)

موضوع فلسطین برای جمهوری اسلامی ایران از اهمیت راهبردی برخوردار است و در زمره اهداف فراملی سیاست خارجی ایران قرار دارد. به همین نسبت سردار سلیمانی نیز در طول سال‌های مسئولیت نیروی قدس سپاه و فرماندهی میدانی محور مقاومت، این حمایت را به اشکال مختلف کلامی و عملی اعلام کرده است. او پس از شهادتش نیز این تاثیرات را به جای گذاشته است. در ادامه به مهمترین موارد در این زمینه اشاره می‌شود (Duman, 2020: 1).

۵-۱-۱- تأثیر سردار سلیمانی در وقوع عملیات طوفان الاقصی

واکاوی تاریخ مبارزاتی محور مقاومت نشان می‌دهد که حمایت‌های سلیمانی مهم‌ترین نقش را در ایجاد موازنه قدرت بین نیروهای مقاومت و رژیم صهیونیستی در ابعاد روانی و تسلیحاتی در دو دهه گذشته داشته است. نتیجه این حمایت‌ها تا قبل از عملیات طوفان الاقصی، افزایش آسیب‌پذیری ضریب امنیت رژیم در کلیه ابعاد نظامی، سیاسی و اقتصادی بود. ناکامی ارتش و شکست راهبردها و تاکتیک‌های نظامی، مهم‌ترین اصل امنیت رژیم یعنی بازدارندگی را متزلزل ساخت. همچنین با تقویت جایگاه رقبای تل‌آویو و گفت‌وگو مقاومت و مبارزه در سطح منطقه، احتمال و امکان به کارگیری نیروی نظامی از سوی دشمنان رژیم افزایش یافت. این حمایت‌ها بیش از همه در طوفان الاقصی خود را نشان داد. در حالی که رژیم تصور می‌کرد بعد از سلیمانی آرمان فلسطین پایان یافته و مقاومت ضعیف شده، اما عملیات طوفان الاقصی نشان داد که تأثیر این حمایت‌ها به ویژه در بُعد روانی در نابودی اسطوره شکست‌ناپذیری رژیم باقی است و مقاومت نه به تاکتیک مقابله با فشارهای رژیم، بلکه به راهبرد اصلی فلسطینیان تبدیل شده است. در همین راستا، سلیمانی به عنوان فرمانده ارشد و رهبر جبهه مقاومت و نماد مبارزه با استکبار و ظلم جهانی شناخته می‌شود. ایفای نقش‌های شهید قاسم سلیمانی در جبهه‌های متفاوت مبارزه با گروه‌های تروریستی، او را به یک کانون مقاومت تبدیل کرده بود. پس از ظهور گروه تکفیری

داعش در کشورهای عراق و سوریه، شهید سردار قاسم سلیمانی به عنوان یک فرمانده سپاه قدس با حضور در این مناطق و ساماندهی نیروهای مردمی و دعوت به مبارزه با این گروه تروریستی و تکفیری پرداخت. شهید قاسم سلیمانی با کمک به جریاناتی مانند جنبش حماس، حشدالشعبی، انصارالله و به ویژه حزب الله لبنان، شخصاً در هر جبهه با رژیم صهیونیستی مبارزه کرد (Gonesh, 2023: 1).

امروزه بر اساس برآوردهای انجام شده توسط سازمان‌های اقتصادی رژیم صهیونیستی، هزینه جنگ رژیم صهیونیستی با جبهه مقاومت نوار غزه از مرز ۵۰ میلیارد دلار گذشته است. همچنین در پی اجرای سیاست یکسان‌سازی میدانی، عملکرد مناسب ارتش ملی کشور یمن در منطقه ایلات و بنادر اسرائیل و جنبش حزب الله لبنان در جبهه شمالی، زندگی معیشتی را در اراضی اشغالی مختل کرده است. سردار سلیمانی از کنفرانس تهران در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۱ تا جنگ ۲۲ روزه غزه، همواره به دنبال کمک‌های مالی و تسلیحاتی به نیروهای فلسطینی و تشکیل اتاق عملیات مشترک بین آنها بود تا زمینه لازم برای شکست اسرائیل را فراهم کند. او به این راه اعتقاد راسخ داشت تا جایی که در متنی به مسئول مالی سپاه قدس خواستار اختصاص دستمزد خود به مسئله فلسطین تا پیروزی نهایی مردم فلسطین در برابر رژیم غاصب صهیونیستی شد. کمک‌های خالصانه و بی‌وقفه سردار سلیمانی به جنبش‌های فلسطینی باعث شده است که به تدریج در تولید محصولات دفاعی به خود کفایی برسند (Duman, 2020: 2).

۲-۱-۵- نقش شهید سلیمانی در جنگ ۱۲ روزه

جنگ ۱۲ روزه ۲۰۲۱ نیز نشان دهنده رگه‌هایی از نقش شهید سلیمانی در زنده نگه داشتن مسئله فلسطین است. این جنگ در ماه می ۲۰۲۱ یعنی ۱۶ ماه بعد از شهادت سردار سلیمانی در گرفت. ابتدا درگیری بین فلسطینی‌ها و نیروهای رژیم بر سر اخراج فلسطینیان از محله شیخ جراح در بیت‌المقدس شرقی رخ داد و در ادامه به یک جنگ تمام عیار تبدیل و تا ۲۱ می ادامه یافت. کارایی موشک‌های کورنت در این جنگ، یک بار دیگر نام شهید سلیمانی را در تجهیز مقاومت یادآور شد. قدرت تخریب این سلاح‌ها نقش اصلی را در قدرت رزم میدانی حماس به ویژه هدف قرار دادن تأسیسات صنعتی و زیرساخت‌های رژیم داشت. این موشک نوعی موشک هدایت‌شونده ضدتانک سنگین روسی است که در سال ۱۹۹۴ ارائه شد. این موشک نسل دوم، برای انهدام تانک‌های اصلی میدان نبرد نسل جدید و هلیکوپترهای کند و ارتفاع پایین طراحی شد. کورنت برخلاف دیگر موشک‌های ضدتانک از هدایت سیمی استفاده نمی‌کند بلکه با پرتو لیزر به سوی هدف حرکت می‌کند. به گفته دبیرکل حزب الله لبنان، شهید سردار حاج قاسم سلیمانی نقش محوری در انتقال موشک‌های کورنت به غزه داشت. (Gonesh, 2023:4) او در بیان روایت ماجرا به المیادین می‌گوید:

« وزارت دفاع سوریه این موشک‌ها را با پول خود از روسیه خرید بود، اینگونه نبود که روسیه این سلاح‌ها را به ما داده باشد و حزب الله از آن در نبرد با صهیونیست‌ها در جنگ ۳۳ روزه استفاده کرد. شهید سلیمانی از جمله کسانی بود که خواستار تحویل این موشک‌ها به گروه‌های مقاومت در غزه بود. من نیز به رسم ادب خواستم تا از بشار اسد رئیس‌جمهور سوریه اجازه بگیرم که این موشک‌ها به غزه و به دست حماس و جهاد اسلامی برسد، بشار اسد پرسید که آیا امکان رساندن موشک‌ها به غزه وجود دارد؟ من گفتم بله و گفتم که منظور از غزه رسیدن موشک به دست حماس و جهاد اسلامی است و ایشان نیز گفتند که مانعی ندارد» (Gonesh, 2023: 5).

در همین راستا، پس از کسب نظر بشار اسد، حاج قاسم و مجموعه‌ای از نیروهای سپاه قدس و حزب الله، موشک‌ها را به غزه منتقل کردند. سید حسن نصرالله همچنین در ادامه می‌گوید «پشت این کار شهید حاج قاسم سلیمانی بود... و «اسامه حمدان» از رهبران حماس نیز ضمن تایید این مطلب در همان زمان به شبکه‌های می‌گوید این شهید سلیمانی بود که تصمیم گرفت موشک‌های کورنت به نوار غزه فرستاده شود و این کار را کرد» (Kadhim, 2020: 1).

۳-۱-۵- سردار سلیمانی و الگوگیری رهبران فلسطینی

برای اکثر فرماندهان محور مقاومت، قاسم سلیمانی به عنوان فرمانده اصلی میدانی محور مقاومت محسوب می‌شود. هر چند تاکنون بسیاری از ابعاد شخصیتی و ویژگی‌های فرماندهی او مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته، اما یکی از مهم‌ترین این ابعاد که تاکنون کمتر به آن پرداخته شده و مورد توجه قرار گرفته، تأثیرگذاری او بر سایر رهبران و فرماندهان مقاومت از جمله فرماندهان فلسطینی است. از جمله مهمترین این افراد عبارتند از ۱- ابو خالد (محمد ضیف): محمد دیاب ابراهیم المصری معروف به ابو خالد، فرمانده گردان‌های عزالدین القسام حماس است. او متولد ۱۹۶۵ در خان یونس می‌باشد. در گفتارهای رسانه‌ای و در بین مردم او را محمد ضیف می‌خوانند. او از سال ۱۹۸۹ به حماس پیوست و از سال ۱۹۹۳ به جرگه مبارزان گردان‌های عزالدین قسام ملحق شد. او تاکنون از عملیات‌های متعدد ترور رژیم اشغالگر که دفعات آن به ۹ می‌رسد جان سالم به در برده است. ۲- یحیی السنوار (ابو ابراهیم): ابو ابراهیم ۶۲ ساله، رئیس دفتر سیاسی حماس بود که از سوی مقامات اسرائیلی متهم به طرح ریزی حمله ۷ اکتبر شده و از ابتدای نبرد طوفان الاقصی از تونل‌های هزار راه غزه برای جابجایی و ساماندهی نیروهای حماس استفاده می‌کرد (Reuters, 2015: 1). او که در فوریه ۲۰۱۷ جانشین اسماعیل هنیه شد، بنیان‌گذار سرویس امنیتی حماس، با نام «مجد» بود که به پرونده‌های امنیت داخلی می‌پرداخت. او از جمله چهره تحت تعقیب بود که سال‌ها در صدر فهرست اسرائیلی‌ها قرار داشت. ۳- محمود الزهار: از او به عنوان یکی از بنیانگذاران حماس و از فرماندهان اصلی آن و همچنین از بنیان دانشگاه اسلامی غزه در سال ۱۹۷۸ یاد می‌شود. او در دو دهه گذشته بارها هدف حملات رژیم صهیونیستی قرار گرفته است. از جمله در دهم سپتامبر ۲۰۰۳ بمب‌افکن‌های رژیم منزل او در منطقه ریمال غزه هدف گرفتند اما او جان سالم به در برد. وی بارها به حمایت‌های ایران و نقش شهید سلیمانی در حمایت از مقاومت غزه اشاره کرده است. وی سردار شهید سلیمانی را مرد عمل و مردی با مسولیت‌های زیاد توصیف می‌کند. ۴- اسامه حمدان: حمدان در سال‌های اخیر از اعضای ارشد جنبش مقاومت اسلامی حماس بوده است. او در دی ماه ۱۳۹۹ در مصاحبه با المیادین اعلام کرد که رابطه‌اش با شهید سلیمانی بسیار عمیق بوده است. او در مورد نقش شهید سلیمانی در تسلیح مقاومت در غزه می‌گوید: «شهید سلیمانی تصمیم گرفت که موشک‌های کورنت وارد نوار غزه شوند و این امر انجام شد... آنچه از حمایت شهید سلیمانی از گروه‌های مقاومت تاکنون آشکار شده تنها بخشی کوچک از این حمایت‌ها بوده است... شهید سلیمانی در بسیج صفوف مقاومت در برابر اشغالگران و استکبار در منطقه، نقشی مهم داشت» (Al-Nakhalah, 2022: 1).

بنابراین، واقعیت آن است که شهید سلیمانی به عنوان فرمانده ارشد محور مقاومت نه تنها الهام بخش تمام نیروهای جهادی است که در جبهه مقاومت فعالیت می‌کنند، بلکه به مراد و مقتدای جمع کثیری از فرماندهان این جبهه تبدیل شده است. در این بین، موضوع فلسطین به عنوان پیشانی محور مقاومت اهمیت قابل توجهی در اندیشه و گفتار شهید سلیمانی

دارد. او در طول سال‌ها نقش مهمی در تثبیت راهبرد جمهوری اسلامی در حمایت از فلسطین داشته است. نتیجه این حمایت همه‌جانبه و ثبات مواضع در قبال فلسطین، تأثیرگذاری عمیق بر فرماندهان فلسطینی از جنگ‌های ۲۲ روزه، ۸ روزه و ۵۱ روزه تا عملیات‌های شمشیر قدس و طوفان الاقصی بوده است.

۲-۵- لبنان (حزب‌الله)

۱-۲-۵- وحدت میان مردم و رهبران حزب‌الله

بعد از شهادت سردار سلیمانی از جمله مهمترین تحولاتی که در میان نیروهای محور مقاومت بخصوص حزب‌الله رخ داد وحدت میان سران حزب‌الله و مردم در نابودی سلطه آمریکا و اسرائیل بود. به گونه‌ای که کریم مکدسی^۴، رئیس برنامه‌های سیاست عمومی و امور بین‌الملل در دانشگاه آمریکایی در موسسه عصام فارس بیروت، به الجزیره می‌گوید: «آمریکایی‌ها نوع جدیدی از درگیری را آغاز کرده‌اند که سال‌ها ادامه خواهد داشت و اکنون یک مأموریت آشکار برای محور مقاومت وجود دارد: حذف همه پایگاه‌های ایالات متحده از منطقه» (Azhari, 2020: 2). این که آیا آنها می‌توانند این کار را انجام دهند یا نه یک مساله دیگری است. مقیاس واکنش منطقه‌ای به ترور شهید قاسم سلیمانی ناشی از نقش متمایز وی به عنوان رابط بین شبه نظامیان مورد حمایت کشور ایران در منطقه است، نقشی که باعث شد شهید قاسم سلیمانی مرتباً در مسیر بیروت، دمشق و تهران رفت و آمد کند. سید حسن نصرالله در جریان سخنرانی خود بیان داشت که نقش ویژه شهید قاسم سلیمانی به این معناست که شهادت او نباید فقط به عنوان حمله به ایران تلقی شود بلکه باید حمله به کل محور مقاومت به حساب آورده شود. در حومه جنوبی بیروت، عزادارانی که برای سخنرانی سید حسن نصرالله شرکت کرده بودند، معتقد بودند که اکنون بیش از هر زمان دیگری آماده هستند تا با آمریکا و رژیم صهیونیستی رویارو شوند. اسرائیلی که به مدت ۱۸ سال جنوب لبنان را اشغال کرد و چندین جنگ در خاک لبنان انجام داد (Azhari, 2020: 3).

۲-۲-۵- سلیمانی و محاصره موشکی مقاومت لبنان علیه رژیم صهیونیستی

شهید قاسم سلیمانی نقشی ابداعی و نوآورانه در تشکیل و ایجاد جبهه مقاومت و توسعه و گسترش فعالیت‌های جبهه مقاومت داشت. همه افرادی که در سپاه پاسداران، جبهه مقاومت را حمایت کردند، در کار خود بی‌نظیر بودند، اما شهید قاسم سلیمانی به دلیل روحیه نوآورانه و ابداعی که داشت، مقاومت را از همه لحاظ از جمله مهارت‌ها و توانمندی‌ها دگرگون کرد و باعث پیشرفت مقاومت نه فقط در بعد دفاعی، بلکه در بعد راهبردی نیز شد، چون فکر او ذهنیت راهبردی بود و چنین نگاهی به محور مقاومت در منطقه از جمله کشور لبنان داشت (Siegel, 2015: 4).

قاسم سلیمانی ایده و تفکرش محاصره رژیم صهیونیستی بود و در عمل هم توانست رژیم صهیونیستی را در محاصره موشکی قرار دهد (Toews, 2003: 88). «اکنون جبهه مقاومت اگر به جنگ با رژیم صهیونیستی ورود کرده است و بر موشک‌ها و پهپادهاش تکیه می‌کند، به‌خاطر شهید قاسم سلیمانی است و این محاصره موشکی علیه رژیم صهیونیستی نه تنها ایده شهید قاسم سلیمانی بود، بلکه به این وسیله او می‌خواست از کشور لبنان نیز دفاع کند و معادله بازدارندگی را

^۴ Karim Makdisi

پایه گذاری کند و آن را مستحکم کند، بنابراین آنچه شهید قاسم سلیمانی محقق کرد، یک کار کیفی و راهبردی بود. در زمینه تغییر معادله جنگ به سود جبهه مقاومت در لبنان، نقش شهید قاسم سلیمانی در جنگ ۲۰۰۶ و در ادامه در سوریه تا زمان شهادتش کار بسیار ارزنده‌ای بود. شهید قاسم سلیمانی از جنگ سال ۲۰۰۶ در اتاق عملیات جبهه مقاومت بود، بعد از آن به این هم اکتفا نکرد بلکه بعد از جنگ نیز در کشور لبنان حاضر بود تا ویرانی به جامانده از جنگ را بازسازی کند و توانست در این زمینه نیز با دلاوری و عملکرد و پیگیری‌هایش موفق باشد و با حمایت‌های ویژه مقام معظم رهبری و دولت ایران توانست به مردم خدمت کند، در واقع بعد از جنگ ۲۰۰۶ تا زمان شهادتش مرحله‌ای جدید را آغاز کرد که در آماده و مهیا کردن مقاومت و تجهیز آن نمود پیدا می‌کند و همراه مقاومت در کشور سوریه بود، چه در عملیات‌ها و چه در میدان‌ها کنار جوانان و فرماندهان میدانی بود و اوضاع را پیگیری می‌کرد و تحت نظر داشت و برای آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کرد» (Almaghati, 2022: 1).

۵-۳- عراق (حشد الشعبی)

۱-۵-۳- عدم انفعال حشد الشعبی بعد از ترور شهید سلیمانی

سازمان حشد الشعبی و گروه‌های شبه‌نظامی که پس از تسلط گروه تکفیری داعش بر بیشتر مناطق کشور عراق در سال ۲۰۱۴ به عنوان یک بازیگر بحث برانگیز ظاهر شدند، به نظر می‌رسد که تعیین‌کننده پویایی اساسی در کشور عراق باشند (Hashem, 2015: 3). تبدیل تنش اخیر بین کشورهای آمریکا و ایران به درگیری در کشور عراق و قراردادان گروه‌های شبه‌نظامی در این تنش، بحث‌هایی را در مورد وضعیت گروه‌های حشد الشعبی و شبه‌نظامیان شیعه در کشور عراق مطرح کرد و بر این اساس، آینده کشور عراق در دستور کار است. در واقع، هم میزان واکنش معترضان به گروه‌های شبه‌نظامی و هم رویکرد خشونت‌آمیز گروه‌های شبه‌نظامی به معترضان در اعتراض‌هایی که از اول اکتبر ۲۰۱۹ در کشور عراق آغاز شد و هنوز هم ادامه دارد، کشور عراق را به بن‌بست می‌کشاند. اما این که گروه‌های شبه‌نظامی نزدیک به ایران حضور مستقیم آمریکا در عراق را در سطح گفت‌وگو و عمل مورد هدف قرار می‌دهند و واکنش آمریکا به گروه‌های شبه‌نظامی با همان لحن، درگیری را تشدید می‌کند. این درگیری پس از ترور فرمانده نیروی سپاه قدس انقلاب اسلامی ایران شهید قاسم سلیمانی و معاون حشد الشعبی ابومهدی المهندس آشکارتر شده است. این وضعیت فشار جدی بر دولت مرکزی کشور عراق وارد کرده است. در دولت ترکیه و بسیاری از کشورهای منطقه، حشد الشعبی به عنوان ساختاری نظامی مستقیماً وابسته به کشور ایران شناخته می‌شود. با این حال، حشد الشعبی با قانونی که در نوامبر ۲۰۱۶ تصویب شد، به جایگاه قانونی رسید و از حقوق معادل پلیس یا ارتش برخوردار شد (Duman, 2020: 3). از این نظر، حتی با وجود این که حشد الشعبی به عنوان یک سازمان چتری از گروه‌های شبه‌نظامی ظاهر شده است، اکنون یک نیروی امنیتی رسمی دولت عراق است. با این حال، گروه‌های شبه‌نظامی تشکیل‌دهنده سازمان حشد الشعبی بر اساس مواضع سیاسی، هویت و مواضع منطقه‌ای متفاوت هستند. البته در عراق گروه‌های دیگری هم هستند که هویت ملی عراقی دارند و مستقیماً توسط مرجعیت مذهبی شیعه در کشور عراق حمایت می‌شوند. با این حال، تعداد ساختارهای شبه‌نظامی شکل گرفته توسط قبایل شیعه و سنی نیز عاملی است که نباید نادیده گرفته شود (Duman, 2020: 1).

۲-۵-۳- نابسامانی‌های سیاسی و تلاش جهت اخراج آمریکا از عراق

سردار قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه قدس، در شرایطی ترور شد که عراق از چند ماه پیش صحنه اعتراض و ناآرامی بود. نخست وزیر این کشور تحت فشارهای شدید تظاهرات کنندگان استعفا داده بود و گروه‌های سیاسی عراق برای تشکیل دولت جدید به تکاپو افتادند. اما هیچ وقت نتوانستند دولت جدیدی تشکیل دهند. حال، با ترور سردار سلیمانی، وضعیت سیاسی عراق مبهم‌تر شده است (Gallagher, 2019:1). بعد از ترور سردار سلیمانی، یکی از مهم‌ترین تصمیمات سرنوشت‌ساز تاریخ سیاسی عراق را می‌توان مصوبه پارلمان عراق مبنی بر اخراج نظامیان خارجی از کشور دانست که در ۵ ژانویه ۲۰۲۰ (۱۵ دی ۱۳۹۸) از سوی نمایندگان مجلس ارائه شد. بعد از تصویب این طرح، دولت عراق مصمم بود که نظامیان خارجی به ویژه آمریکایی را اخراج کند و در این مسیر آن‌چنان که سر تیپ عبدالکریم خلف، سخنگوی عادل عبدالمهدی فرمانده کل نیروهای مسلح عراق می‌گوید، تصمیم اخراج نیروهای خارجی یک تصمیم حاکمیتی است و شامل تمامی خاک عراق از جمله اقلیم کردستان می‌شود چراکه بخشی از عراق است. اما علی‌رغم تاکید دولت عراق بر ضرورت پایان حضور آمریکا در کشور عراق، بارها شاهد دیدار مسعود بارزانی، رئیس سابق اقلیم کردستان با استیو فیگن، سرکنسول آمریکا در اربیل و از سوی دیگر، اظهارات نجیروان بارزانی، رئیس اقلیم کردستان، مبنی بر مخالفت ضمنی با خروج آمریکایی‌ها از عراق به دلیل احتمال قدرت‌گیری مجدد نیروهای داعش بوده‌ایم. همچنین، برخی منابع حاکی از آن هستند که حکومت اقلیم کردستان در زمینه احداث چهار پایگاه نظامی از جمله پایگاه حریر در اقلیم کردستان چراغ سبز نشان داده است. مجموع این کنش‌های مقامات سیاسی اقلیم کردستان نشان‌گر مواضع مبتنی بر همراهی غیرمستقیم با آمریکا و دوری از اراده عراق و عدم حسن نیت به ایران هستند (Duman, 2020:2).

با این همه مسئله اخراج نیروهای آمریکایی از عراق، مسئله جدیدی نیست. قبلاً هم مطرح شده بود، ولی به جایی نرسید. اما با ترور سردار سلیمانی و ابو مهدی المهندس، نایب رئیس حشد الشعبی، اخراج نیروهای آمریکایی از عراق به طور جدی مطرح شد. پارلمان عراق، در اقدامی قابل توجه، طرحی برای خارج کردن نیروهای آمریکایی از عراق تصویب کرد که دولت عادل عبدالمهدی در حال پیگیری آن است. به رغم این که بعد از ترور سردار سلیمانی و ابو مهدی المهندس، برخی گروه‌های عراقی قول دادند پاسخ کوبنده نظامی به آمریکا بدهند، اما عملیات نظامی این گروه‌ها برای اخراج آمریکایی‌ها تا قبل از طوفان الاقصی هنوز شروع نشده بود. از سوی دیگر، آمریکا هیچ علاقه‌ای به خروج از عراق نشان نمی‌دهد و حتی عراق را به اعمال تحریم‌های شدیدتر از ایران تهدید کرده است.

نتیجه‌گیری

در طی حدود بیست سال گذشته، به نحو قابل اثباتی موقعیت و توان نیروهای محور مقاومت در بخش غربی آسیا افزایش یافته است. این اتفاق مهم البته دلایل متعددی داشته است که در این میان، نقش فرماندهی سردار حاج قاسم سلیمانی در تحقق آن، حتی پس از شهادت وی پررنگ‌تر از سایر عوامل به نظر می‌رسد. از همین رو، هدف اصلی این مقاله بررسی تحولات سیاسی و نظامی محور مقاومت (حماس، حزب الله لبنان، حشد الشعبی) قبل و بعد از شهادت سردار قاسم سلیمانی بود. در همین راستا همانطور که پیشتر نیز بدان اشاره گردید، محور مقاومت به عنوان مجموعه‌ای از جنبش‌ها

خودجوش، مردمی و البته مورد حمایت دولت ایران شناخته می‌شود، که مخالف نفوذ رژیم صهیونیستی و آمریکا در منطقه خاورمیانه هستند. امروزه ایران، بیش از پیش رهبری این محور مقاومت را در دست دارد که شامل حزب‌الله در لبنان، حماس در غزه، گروه‌های شبه نظامی در عراق و انصارالله حوثی‌ها در یمن است. در این تحقیق به نقش مهم و موثر سردار قاسم سلیمانی به عنوان فرمانده سپاه قدس ایران قبل و پس از شهادتش در روند محور مقاومت و تحولات آن پرداخت شد. یکی از مهمترین استراتژی‌های مبارزاتی و راهبردهای شهید سلیمانی پرکردن دست جبهه مقاومت و گروه‌های مقاومت از تسلیحات نظامی و ادوات جنگی و راه‌اندازی خط تولید سلاح برای حفظ صیانت خود بوده است. واقعیت این است که برداشت آمریکا این بود که با ترور شهید سلیمانی، پیشرفت و تقویت مقاومت در منطقه غرب آسیا متوقف می‌شود. با این حال، این برداشت و درک آمریکایی‌ها نادرست بود زیرا مقاومت در سایه فرماندهی حاج قاسم سلیمانی، تکثیر شده و امروز قائل به اشخاص نیست. اگرچه شهید سلیمانی، فرماندهی بی‌نظیر برای مقاومت بود، اما مکتب سلیمانی با شهادت وی متوقف نشد. مقاومت بازگیری غیرقابل انکار در منطقه غرب آسیا و بخشی از هویت این منطقه محسوب می‌شود. بر همین اساس، در حالی که رژیم صهیونیستی مدعی است درصدد از بین بردن حماس است، بسیاری بر این باورند که حماس و به طور کلی محور مقاومت از بین رفتنی نیست زیرا آنها یک تفکر هستند. امروزه در یمن انصارالله به عنوان سازمان یافته‌ترین بازیگر سیاسی این کشور محسوب می‌شود که توانسته است دولت نیز در صحنه تشکیل دهد. موضوع حائز اهمیت دیگر این است که شمار گروه‌های مقاومت در این کشورها نیز افزایش یافته است. امروز در فلسطین نسل جدیدی از گروه‌های مقاومت شکل گرفته‌اند که عملیات مقاومتی را به درون اراضی اشغالی تسری داده‌اند و در کشور عراق گروه‌های متعددی هستند که قائل به اخراج نظامیان آمریکایی از این کشور هستند. بنابراین، سخن از شکل‌گیری نوع دیگری از ژئوپلیتیک مقاومت است. نکته حائز اهمیت این است که تقویت محور مقاومت صرفاً در قالب تکثیر این گروه‌ها انجام نشد بلکه انسجام، یکپارچگی و شبکه‌ای عمل کردن این گروه‌ها نیز اهمیت بسیاری دارد. حزب‌الله لبنان در بحران سوریه و جنگ با تروریست‌ها نقش سازنده‌ای ایفا کرد، حزب‌الله در جنگ اخیر غزه نیز در جبهه شمالی علیه رژیم صهیونیستی وارد جنگ شد، یمنی‌ها نیز در جنگ اخیر غزه با حمله‌های موشکی به کشتی‌های اسرائیلی یا کشتی‌های عازم اراضی اشغالی، واکنش عملی در جهت دفاع از غزه انجام دادند، گروه‌های مقاومت عراق نیز با حمله‌های مکرر علیه پایگاه‌های آمریکایی در این کشور به حمایت و اشینگتن از جنایت‌های صهیونیست‌ها واکنش نشان دادند. نکته دیگر نیز مردم‌پایه بودن گروه‌های مقاومت است. این گروه‌ها از پشتوانه مردمی بالایی برخوردار هستند و یکی از منابع قدرت آنها نیز دارا بودن پشتوانه مردمی است. مردم‌پایه بودن گروه‌های مقاومت نیز از دستاوردهای مهم شهید قاسم سلیمانی است زیرا بسیج مردمی به خصوص در کشور سوریه و عراق را با نیروهای بومی معتقد به مقاومت تشکیل داد.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، نشر و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوء رفتار و غیره می‌شوند، به طور کامل رعایت کرده‌اند.

References

- Abodollahi, A., (2023), " Hamas Representative: General Soleimani Visited Gaza Multiple Times", available on <https://fa.abna24.com/story/1084381> [In Persian]
- Almaghati, M., (2022). "Senior Hezbollah Official: General Qasem Was the Author of the "Missile Siege of Israel Idea", available on <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1401/10/25/2837566> [In Persian]
- Al-Nakhalah, Z., (2020). "General Qasem Said That Nothing Is Impossible", available on <https://www.isna.ir/news/99101208649/> [In Persian]
- Al-Nakhalah, Z., (2022). "Islamic Jihad chief: Gen. Soleimani was champion on battlefield; Palestine was his main concern", available on <https://www.presstv.ir/Detail/2023/01/06/695825/Islamic-Jihad-chief--Gen--Soleimani-was-a-champion-on-battlefield,-Palestine-was-his-main-concern>
- Azhari, T., (2020). "Hezbollah vows retaliation against US for Soleimani killing", available on <https://www.aljazeera.com/news/2020/1/5/hezbollah-vows-retaliation-against-us-for-soleimani-killing>
- Asadollahi, M., (2021). "General Soleimani thought strategically and acted tactically", available on: <https://farsi.khamenei.ir/others-dialog?id=47304>. [In Persian]
- Bassam, L., Perry, T., (2015). "How Iranian general plotted out Syrian assault in Moscow", available at: <https://www.reuters.com/article/world/how-iranian-general-plotted-out-syrian-assault-in-moscow-idUSKCN0S02BV/>
- Behrouz, S., (2019). "Maximal Influencing Components of the Islamic Revolution of Iran on Hezbollah Lebanon", *Journal of Islamic Revolution Research*, 8(1), 25-47, [In Persian].
- Bozorgmehr, N., (2020). "Qassem Soleimani, Iranian military commander 1957-2020", available on: <https://www.ft.com/content/b80b9a52-2dfe-11ea-a126-99756bd8f45e>
- Breaking News (2018). Iranian General Moons Trump: – He speaks like they are doing nightclubs and toys, July 27, 2018, <https://vaaju.com/norway/iranian-general-moons-trump-he-speakslike-they-are-doing-nightclubs-and-toys/>
- Duman, Bilgay (2015). ORSAM Analysis 198, Bilgay Duman, A New Controversial Actor in Post-ISIS Iraq: Al-Hashd Al-Shaabi (The Popular Mobilization Forces), available at: https://www.academia.edu/40261052/ORSAM_Analysis_198_Bilgay_Duman_A_New_Controversial_Actor_In_Post_ISIS_Iraq_Al_Hashd_Al_Shaabi_The_Popular_Mobilization_Forces_
- Duman, B., (2020). "The Future of Hashd al-Shaabi after the Assassination of Soleimani", available at: <https://www.aljazeera.com/features/2020/1/22/perilous-times-for-iraqs-shia-militias-after-soleimani-killing>
- Gallagher, N., Mohseni, E., Ramsay, C., (2019). "Iranian Public Opinion under Maximum Pressure", Center for International & Security Studies, U. Maryland, available at: <https://cisss.umd.edu/research-impact/publications/iranian-public-opinion-under-maximum-pressure>
- Givetash, L., (2020). "Who was Iran's Qassem Soleimani and why does his death matter?" , available at: <https://www.nbcnews.com/news/world/who-was-qassim-suleimani-why-does-his-death-matter-n1109846>
- Gonesh, A., (2023). "Gen. Soleimani's role in Al-Aqsa storm operation 'undeniable'", available at: <https://en.mehrnews.com/news/210088/Gen-Soleimani-s-role-in-Al-Aqsa-storm-operation-undeniable>
- Hashem, A., (2015). "Iraq's Shiite forces claim victory over IS", available at: <https://www.al-monitor.com/originals/2015/03/iraq-shiite-hezbollah-nujaba-victory-islamic-state.html>

- Hossein Abadi, R., (2021). "The Martyr Mughniyeh's Narrative on the Strategic Role of General Soleimani in the 33-Day War", available on <https://mehrnews.com/news/5098836>. [In Persian]
- Hamdan, O., (2023). "The Role of General Soleimani in the Al-Aqsa Storm Operation is Undeniable" available on <https://defapress.ir/fa/news/642041>. [In Persian]
- Hamidi R., Hamzah, F., Bizhani, A., (2023). "Analysis of Hezbollah Lebanon's Regional Power in Enhancing the Geopolitical Position of the Islamic Republic of Iran in the Middle East", 8(2), 114-148 [In Persian] <https://doi.org/10.22067/pg.2022.76429.1147>
- Kadhim, A., (2020). "By killing Soleimani, the United States destroyed its relationship with Iraq, Atlantic council", available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/by-killing-soleimani-the-united-states-destroyed-its-relationship-with-iraq/>
- Mansour, R., (2016). "the popularity of the Hashd in Iraq", Carnegie Middle East center", available at: <https://carnegieendowment.org/middle-east/diwan/2016/02/the-popularity-of-the-hashd-in-iraq?lang=en>
- Ghorbani, S., Hossein, M., Ismaeel, A., (2017). "The Impact of the Islamic Republic of Iran on the Formation Process of the Islamic Resistance Group Hamas (From Its Formation to 1389)", *Bi-Quarterly Journal of Islamic Revolution and Sacred Defense Studies* 3(1), 209 [In Persian]
- Gholipour, H., (2021). "Examining the Impact of the Assassination of Martyr Soleimani on Regional Developments", Master's Thesis. Faculty of Humanities. Payame Noor University, Quchan city. [In Persian]
- Gohari Moghadam, A., Arab, M. R., (2018). "The Position of the Popular Mobilization Forces (Hashad-ol-Sha'bi) in Iraq's National Security and How Western and Saudi Media Represent It", *Journal of International Media Research*, 3, (3), 153-178 [In Persian].
- Mahmoudi Raja, S., Bagheri Doulat Abadi, A., Ravesh, B., (2018). "Examining the Resistance Axis and the Future of the Domination System Using Global System Theory". *Journal of Islamic Awakening Studies*, 7(14), 1-20. [In Persian].
- Mousavi, S., Eivazi, M., Ashrafi, S. M., (2022). "Comparative Study of the Resistance Groups of Iraq's Popular Mobilization Forces (Hashad-ol-Sha'bi) and Palestine's Hamas", *Journal of Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 3(9), 140-165. [In Persian].
- Mizan Agency., (2022). "The Central Role of Martyr Soleimani in the Formation of the Iraq's Popular Mobilization Forces (Hashad-ol-Sha'bi)", available on <https://www.mashreghnews.ir/news/1355410/> [In Persian].
- Nabavi, S. A., Asiri, S., (2013). "Explaining the National Security Threats to the Islamic Republic of Iran in the Region and the Impact of Hezbollah Lebanon on Reducing These Threats Against Iran", *Journal of Political and International Research*, 17, 49-74. [In Persian]
- Pollack, K. M., (2020). "Major General Qasem Soleimani", available at <https://www.britannica.com/biography/Qassem-Soleimani>
- Rasheed, A., (2015). "Iraqi army and militias surround ISIS in major offensive in the battle for Tikrit", available at: <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraqi-army-and-militias-surround-isis-in-major-offensive-in-the-battle-for-tikrit-10083338.html>
- Rouzbeh, H., Zareean, A., Aghaiee, H., (2022). "Identifying People-Centric Security Components in Iraq (Case Study of Hashad-ol-Sha'bi)". *Journal of Defense Policy*, 31(118), 39-64 [In Persian].

- Shafiei Seif Abadi, M., (2020). "Explaining the Project of Assassinating Nuclear Scientists and Future Research on Iran's Counteractions", *Journal of Protective-Security Research*, No. 34, pp: 7-36. [In Persian]
- Shafiei Seif Abadi, M., (2020). "General Soleimani and Popular Mobilization in Iraq and Syria (From Formation Context to the Role and Intentions of Martyr Soleimani)", *Journal of Scientific Studies of the Sacred Defense*, 5(2), 85-88, [In Persian].
- Shafiei Seif Abadi, M., (2019). "Examining the Most Important Security-Military Indicators of General Soleimani's Jihadi Management from the Formation of the "Sarallah Brigade" in 1360 to Extraterritorial Struggles Against ISIS". Papers from the Second International Conference on the Second Step of the Revolution, 2(2)2, 1-5. [In Persian].
- Shamsaiee Nia, R., (2023). "Media Image Strategies of Resistance Movements in the Islamic World; A Case Study of Iraq's Popular Mobilization Forces (Hashad-ol-Sha'bi)", *Journal of Scientific Studies of Islamic Awakening*, 12 (1), 81-109. [In Persian].
- Siegel, J., (2015). "The Myth of Iran's Military Mastermind", available at: <https://www.thedailybeast.com/the-myth-of-irans-military-mastermind/>
- Subeiti, B., (2022). "Soleimani's effective role in Palestine", available at: <https://english.almayadeen.net/articles/blog/soleimanis-effective-role-in-palestine-from-resistance-to-libration>.
- Toews, D., (2003). "The New Tarde: Sociology after the End of the Social", *Journal of Culture Theory & Society*, 20(5).pp.81-98, <https://doi.org/10.1177/02632764030205004>
- Vick, K., (2020). "Why the U.S. Assassination of Iranian Quds Force Leader Qasem Soleimani Has the U.S. Bracing for Retaliation", available at: <https://time.com/5758250/qasem-soleimani-iran-retaliation/>
- Vuillez, W., (2020). "Pas de guerre contre l'Iran: des manifestants défilent aux États-Unis", available at: https://www.lepoint.fr/monde/pas-de-guerre-contre-l-iran-des-manifestants-defilent-aux-etats-unis-04-01-2020-2356154_24.php
- Zareean, A., (2014). "Examining the Process of Transforming Hezbollah Lebanon from a Local Power to a Regional Power". *Journal of Strategic Studies of the Islamic World*, 1(59), 37-68 [In Persian].
- Zareean, A., (2023). "The Relationship Between the Iraqi Government and Militia Groups After 2014" (Case Study of Hashad-ol-Sha'bi). *Government Studies*, 9(33), 35-73. [In Persian]